

VIŠNJA KAČIĆ ROGOŠIĆ

Inspiracija iz srca Europe

Rare Czechs: Contemporary Performing Arts Within and Beyond in the Czech Republic (2019. – 2023.)

Ur. Martina Pecková Černá, Matouš Danzer

Institut umění – Divadelní ústav, Prag 2023.

Premda ne dijelimo zemaljsku granicu, češka se kultura pokazala iznimno važnom za hrvatsko kazalište, i to, kako argumentirano potkrepljuje Gavella u svojem *Hrvatskom glumištu*, u formativnom razdoblju domaće scene, pri čemu je istovremeno utjecala na operni i na dramski segment te na repertoarni, kao i na stilski aspekt tadašnje prakse, obogaćujući, primjerice, zagrebačko kazalište efektnom suptilnom komikom i uspješnim češkim komičarima. Povijesnim poveznicama unatoč, suvremeno hrvatsko i češko kazalište razvijaju se uglavnom posve razdvojenim putanjama, dok domaći umjetnici tragaju za atraktivnijim (i zapadnijim, čini se) uzorima, sponama i poticajima.

Recentno izdanje češkoga Instituta za umjetnost i kazalište *Rare Czechs: Contemporary Performing Arts Within and Beyond in the Czech Republic (2019. – 2023.)* vrlo uvjerljivo upućuje na ishitrenost takvoga stajališta prema suvremenim izvedbenim radovima u češkoj produkciji, bez obzira na to radi li se o onima s dugom nacionalnom tradicijom, poput lutkarstva, ili o onima koji su još uvijek u početnim fazama domišljatoga i entuzijastičnog razvoja, poput suvremenoga cirkusa. U pitanju je naime publikacija koja je dijelom obljetnička i promotivna, a u povodu održavanja petnaeste godišnjice jedne od najvažnijih svjetskih kazališnih manifestacija, *Praškoga kvadrijenala*, daje

uvid u stanje čeških izvedbenih umjetnosti između 2019. i 2023. godine (to je razdoblje na koje se odnosi i spomenuto kvadrijenalno događanje). Međutim, kako napominju urednici izdanja Martina Pecková Černá i Matouš Danzer, knjiga čiji naziv prati ovogodišnju temu PQ-a – RARE (rijetko) – nadilazi njebove interesne sfere te predstavlja ključne događaje, tendencije, umjetnike ili ideje na ukupnoj češkoj sceni, i to takve koji se, među ostalim, ističu i svojom raritetnošću.

Zahtjevan i obuhvatan cilj publikaciju ipak ne pretvara u monotoni popis imena i datuma. Dapače, sa samo dvadesetak tekstova na oko 150 stranica, od kojih je polovica prepuštena dojmljivim fotografijama izvedbi i portretima pojedinih umjetnika, *Rare Czechs* nudi otvoreni urednički koncept u kojemu se prostorno ograničenje kompenzira autorskim višeglasjem, a fragmentarno organizirani sadržaj potiče na osmišljavanje vlastitoga poretka tekstova i omogućuje čitanje u dijelovima. Gotovo nužno, a svakako očekivano, strukturnu osovinu izdanja čine pregledni tekstovi kojima se predstavljaju ključna zbivanja u izdvojenome razdoblju kad je u pitanju dramsko, glazbeno, plesno i lutkarsko stvaralaštvo, ali i stvaralaštvo u domeni suvremenoga cirkusa kao i interdisciplinarnih umjetnosti. Afirmirani kritičari, predavači, urednici i kazališni djelatnici u tekstovima se osvrću na različite aspekte izvedbenoga djelovanja, fokusirajući se naizmjenično na prepoznatljive oblikovne ili tematske preokupacije, poput tjelesnosti, rada s objektom i dekolonizacije (interdisciplinarno stvaralaštvo); nove inicijative ili ugledne manifestacije, poput onih umjetnosti koje su se izvodile uživo u prisutnosti publike te reagirale na karantenska ograničenja zbog pandemije koronavirusa (suvremeni cirkus); ili pojedinačne umjetničke radove koji su izvrsnošću i vizijom fascinirali publiku (ples). Međutim, činjenica da pridonose postizanju

jasnije organizacije i informativnosti, ove tekstove ne čini najzanimljivijim uvidima koji se nude. Naprotiv, upravo su njihove dopune ono što rijetko susrećemo u sličnim publikacijama koje moraju zadovoljiti više funkcija, a usto nadići kratkoročnu iskoristivost kakve prigodne brošure. Tako urednici kategorijom koja je nazvana *outside-inside eye* (a u skladu s ciljanom internacionalizacijom čeških izvedbenih umjetnosti) u niz domaćih perspektiva inkorporiraju i one inozemne te se nekim pregledima dodaju i procjene, raščlambe ili problematizacije iz pera stranih kritičara, producenata ili kulturnih menadžera. Primjerice, usporedbe lutkarske scene i tradicije s onom manjom (slovačka) ili plesne s onom većom (nje-mačka), a s kojima su češki umjetnici vezani političkom prošlošću ili nizom utjecaja, kao i zanimljiva komparativna analiza češkog i škotskog kazališta, premda u ograničenoj mjeri, suptilno i precizno ocrtavaju značenje i vidljivost domaće izvedbene produkcije, a donekle i moguće smjerove njezina budućeg razvoja.

Sljedeća serija priloga nazvana *local cases / global spaces* tematski se nastavlja na uspostavljeno uredničko načelo progovarajući o temama, stvaralačkim procesima, aktivističkim pristupima ili društvenim problemima čeških izvedbenih umjetnosti koji su u drugom obliku i intenzitetu prisutni na različitim nacionalnim scenama ili onima koji se nužno ostvaruju između dviju i više scena. Premda je riječ o pojedinačnim odabranim uvidima neujednačene kvalitete i inspirativnosti, kao cjelina pružaju uvjerljivu sliku aktualnih preokupacija, od kojih bi neke hrvatskome kazalištu mogle poslužiti kao iskoristive uputnice (npr. promijenjeni odnos prema zapadnjačkim utjecajima zbog progresivne emancipacije češkoga kazališta ili osvještavanje pitanja ekološke održivosti velikih javnih institucija s golemom godišnjom

produkcijom). Knjigu zatvara pet razgovora s afirmiranim češkim umjetnicima čija područja djelovanja prate inicijalno odabrane grane izvedbenih umjetnosti, premda teme kojima se bave (npr. inspiracija prostorom ili tradicijom, potraga za sigurnim kontekstom u kojem se može eksperimentirati ili afirmirati različitost) u svakom slučaju nadilaze kontekst njihova rada. S obzirom na to da se umjetnici razlikuju i prema pozicijama s kojih progovaraju, usporedba je izlišna, ali se dalekosežnošću pogleda možda može istaknuti redatelj Ivan Buraj, umjetnički voditelj HaDivadlo iz Brna (dio Centra za eksperimentalno kazalište, kojemu pripadaju i kazališta Husa na provázku i Těren), koji progovara o otporu prevladavajućoj hiperprodukciji i o nužnosti ekonomskoga rasta, a u ime potrage za održivijim i smislenijim modelom kazališnoga razvoja.

Napokon, prigrbljujući mogućnosti širenja u druge medije, izdanje je opremljeno nizom QR kodova koji zainteresirane čitatelje vode ne samo do portala PerformCzech (primarna mu je funkcija promicanje čeških izvedbenih umjetnosti u inozemstvu i razmjena informacija o aktualnim događanjima na češkoj sceni) s brojnim informativnim tekstovima, bogatim katalogom intrigantnih projekata te serijom *podcasta* i *online* rasprava o nezaobilaznim, ali i slučenim relevantnim temama, nego i do bogatih podatkovnih baza izdavača IU – DU i PQ-a. Vrijednost je, dakle, opisana izdanja višestruka jer osim što pruža i čitateljski i vizualni užitak te gradi ili revidira našu sliku suvremenoga češkog kazališta, upućuje i na mogućnosti budućega detaljnijeg i kontinuiranog praćenja scene koja se, ne baš tako rijetko, ima čime pohvaliti.